

Gelecekte Haber Veren Oğuz Bilgesi: Dede Korkut**Oghuzs' Man of Wisdom Prophesying: Dede Korkut**

Sezai DEMİRTAŞ *

Öz

Bilinmezlikler içermesi nedeniyle insanda merak hissi uyandıran gelecek, tarihin her döneminde anlaşılmasına gayret edilen bir zaman dilimidir. Zihninde geleceğin kendisine neler getireceğini bilme isteği yatan insan, söz konusu merakın bir sonucu olarak gelecekte haber almak ve bilinmeyi anlamak için birtakım arayışlara girmiştir. İşte bu noktada kâhin, şaman/kam, falcı, veli vb. kişiler tarafından kehanet ve keramet gibi başlıklar altında geleceğe dair bilgi verme eylemi ve yeteneği değer kazanmıştır. Gelecekte haber verme adıyla bilinen bu yeteneğe sahip kişiler arasında Oğuz bilgesi Dede Korkut/Korkut Ata da bulunmaktadır. Tarihî ve edebî eserlerde yer alan bilgilerden yola çıkılmak suretiyle, Dede Korkut'un gelecekte haber verme yeteneğinin Türkistan/Türkmen Sahra nüshasında bulunan on sekizinci soylama bağlamında tartışıldığı bu çalışmada, Dede Korkut'un toplum hayatı ve tabiat koşullarıyla ilgili öngörülerini hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Gaipen haber verdiği ifade edilen Dede Korkut'un söz konusu yeteneğini ortaya koyan birkaç öngörüsü dışında herhangi bir kehanetiyle karşılaşılması, Dede Korkut araştırmalarında bu yönünün zayıf kalmasına neden olmuştur. Türkistan/Türkmen Sahra nüshasında yer alan soylamayla birlikte farklı bir boyut kazanan bu durum, Dede Korkut'un geri planda kalmış bir özelliğinin öne çıkarılmasına imkân tanıdığı gibi gaipen haber verebilme yeteneğini de ortaya koymaktadır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
sezai.demirtas@selcuk.edu.tr
ORCID: 0000-0001-8219-255X
Konya / TÜRKİYE

* Assist. Prof. Dr., Selçuk University Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature
sezai.demirtas@selcuk.edu.tr
ORCID: 0000-0001-8219-255X
Konya / TÜRKİYE

Anahtar Kelimeler:

Dede Korkut, Türkistan/Türkmen Sahra nüshası, soylama, kehanet, gelecekte haber verme.

Abstract

The future, with its inherent uncertainties, has always been a source of fascination and curiosity for humanity. Throughout history, the desire to understand what lies ahead has led people to seek methods of prediction and insight into the unknown. This quest has elevated the value of individuals capable of foretelling the future, such as oracles, shamans/kams, fortunetellers, and saints, who provide prophecies and miracles. Among these figures is Dede Korkut, also known as Korkut Ata, who is revered as the Oghuzs' Man of Wisdom. Drawing upon historical and literary sources, this study explores Dede Korkut's prophesying abilities, particularly as described in the eighteenth narrative of the Turkistan/Turkmen Sahra copy. Furthermore, this paper offers an analysis of Dede Korkut's predictions concerning social life and natural phenomena, shedding light on his significant role in the cultural and spiritual life of the Oghuz people. The lack of other prophecies aside from a few foresights attributed to his ability to foretell the unknown has resulted in the underrepresentation of this aspect in Dede Korkut studies. This situation, which gains a different dimension with the narrative found in the Turkestan/Turkmen Sahra copy, not only allows for highlighting a lesser-known characteristic of Dede Korkut but also showcases his ability to foretell the unknown.

Keywords:

Dede Korkut, Türkistan/Türkmen Sahra copy, narrative, oracle, prophesy.

Başvuru/Submitted: 15/09/2023

Kabul/Accepted: 02/12/2024

Makale Bilgileri

Atıf: Demirtaş, S. (2024). Gelecekte Haber Veren Oğuz Bilgesi: Dede Korkut. *Selçuk Türkiyat*, (63): 137-154. Doi: 10.21563/sutad.1360965

Etik Kurul Kararı: Etik Kurul Kararından muaftır.

Katılımcı Rızası: Katılımı yok.

Mali Destek: Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Telif Hakları: Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.

Değerlendirme: İki dış hakem / Çift taraflı körleme.

Benzerlik Taraması: Yapıldı – iThenticate.

Etik Beyan: sutad@selcuk.edu.tr, selcukturkiyat@gmail.com

Lisans: Bu eser Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile lisanslanmıştır.

Article Information

Citation: Demirtaş, S. (2024). Gelecekte Haber Veren Oğuz Bilgesi: Dede Korkut. *Selçuk Türkiyat*, (63): 137-154. Doi: 10.21563/sutad.1360965

Ethics Committee Approval: It is exempt from the Ethics Committee Approval.

Informed Consent: No participants.

Financial Support: The study received no financial support from any institution or project.

Conflict of Interest: No conflict of interest.

Copyrights: The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.

Assessment: Two external referees / Double blind.

Similarity Screening: Checked – iThenticate.

Ethical Statement: selcukturkiyat@gmail.com, fatihnumankb@selcuk.edu.tr

License: Content of this Journal is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

Giriş

İnsanoğlu için doğumla başlayıp ölümle sonuçlanan dünya hayatını dün, bugün ve yarın olmak üzere üç aşamada değerlendirmek mümkündür. Geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman olarak da adlandırılan bu aşamalar içinde, insanın merak duygusunu en fazla cezbeden gelecektir. “Zaman bakımından ileride olması, gerçekleşmesi beklenen; daha gelmemiş, yaşanacak zaman; istikbal, ati.” (Türk Dil Kurumu, 2005, s. 741) şeklinde açıklanan gelecek, bilinmezlikler içeren bir zaman dilimi niteliğindedir.

Görünmeyeni ve bilinmeyeni merak etmesinin altında geçmişin bilinmezlerinden ziyade geleceğin kendisine neler getireceğini bilme arzusu yatan insan, bunun sonucunda kendini birtakım arayışlar içinde bulmuştur. İnsanlar, gelecekte haber vermek ve bilinmeyeni anlamak için -ilahi ve bilimsel kaynaklı tahminler dışında- bazı yetenekler vasıtasıyla birtakım varlıklar ile irtibat kurma; bazı eşya ve davranışların yorumlanmasıyla bilgi edinme gibi yolları denemişlerdir (Harman, 2001, s. 170).

İnsanın bilme ve anlama arzusunun etkisiyle her şeyi öğrenmek istemesi; onu geçmişten, mevcut durumdan ve gelecekte bilgi almaya yönlendirmiştir. Haber alma veya haberdar etme olarak adlandırabileceğimiz bu bilgilenme eyleminde gelecekte haber verme/alma işi somut kaynaklarda elde edilmesi pek mümkün olmayan, farklı kişi ve nesnelere yardımıyla ortaya konulan bilgiyi içermesi yönüyle diğerlerinden ayrılmaktadır. Çünkü insanın sahip olduğu imkânlar, geçmiş ve şimdiki zamana dair bilgilerin kısa veya uzun vadede ulaşılmasını sağlarken gelecekle ilgili bilgilere normal yollardan ulaşılmasında yetersiz kalmaktadır (Aktaş, 2011, s. 46-47). İşte bu noktada gelecekte verilen bilgi ve bu bilgiyi veren kişiler devreye girmekte, bunların gelecekle ilgili haberler verebildiğine inanılmaktadır.

Gelecek hakkında verilen bilgiyi ifade etmek için kullanılan *kehanet*; sezgi, bir tür ilham veya bazı işaretlerin yorumuyla gelecekte yaşanacakları önceden bilme veya haber verme; gizli, esrarengiz bilgiyi ortaya çıkarma işi ya da sanatı olarak görülmüş, bu işi yapan kişilere ise *kâhin* adı verilmiştir (Harman, 2001, s. 170). Çoğunlukla gelecekte haber veren kişiyi ifade eden kâhin, Râgıb el-İsfahânî'ye göre geçmişte meydana gelip gizli kalmış haberleri ortaya çıkaranlar için kullanılırken geleceğe ait olaylardan haber verenlere ise *arrâf* adı verilir (Çelebi, 2001, s. 171). *Tabii (ilhami)* ve *suni* olmak üzere ikiye ayrılması mümkün olan kehanette özel yeteneklere sahip bir insan tarafından herhangi başka bir işaret, alamet veya yardıma ihtiyaç duymadan belli kehanetlerde bulunulması tabii kehanet; belirli bir işaretin okunarak gelecek hakkında öngörülerde bulunulması ise suni kehanet olarak değerlendirilir. Kişisel özelliklerin (şaman, kâhin, bakıcı gibi bir zümreye dâhil olmak) ön planda olduğu tabii kehanetlerde cezbe/esrime hâli ve belli bir riyazet ya da diyet söz konusu iken suni kehanette böyle pratikler veya belli gruplara aidiyete gerek yoktur (Karatosun, 2016, s. 278-279).

Kehanetin, insanlara kötü yönlerini düzeltmeleri için Tanrı tarafından sunulmuş bir imkân olduğunu düşünen Antik Çağ filozoflarından Platon, insanların ortak bir yeterliliğe sahip olmaması nedeniyle kehanetin idrak edilmesi ve diğer insanlara aktarımının özel yetenekleri olan kâhinlere verildiğini ileri sürer. Kâhinin kehanetle transa geçme hâlini, Tanrı'nın insanlara verdiği en büyük lütuf biçimi olarak tasavvur

eden Platon'a göre kâhinin hayal yetisine geçmiş, şimdi ve gelecek zamana ait mesaj içerikli suretlerin yansıması aklın denetiminde gerçekleşir. Antik Çağ filozoflarından Plutarkhos ise kâhinlerin verdikleri bilginin, haberin, söylediklerinin doğruluğunun zamanı geldiğinde anlaşıldığını söyler ve kâhinlerin gelecek haberlerinin müjde içerdiği gibi tedbir gerektiren veya yöneticileri memnun etmeyecek kötü olaylara ilişkin olabileceğini ifade eder (Kocakaplan, 2023, s. 33-38). Karşılaşılabilecek bir felaketle ilgili sıradan bilgiler veya kaçınılması, yapılmaması gereken şeylere dair basit uyarılar olmayan kehanetler; öngörülenin gerçekleşmesine katkıda bulunan, kendi başarılarına etki gücüne sahip şeylerdir (Lévy-Bruhl, 2016, s. 76). Toplumdaki tabakaların zirvesine Hz. Muhammed'in soyundan gelen kimselerin yerleştirildiği Kutadgu Bilig'de; sıralama bilginler, hekimler, düş yorumcuları, müneccimler, şairler, köylüler, tüccarlar... şeklinde devam eder. Bu sıralamada müneccimlerin ilk sıralarda yer alması, kehanetin önemli bir değere sahip olduğunu ve bu işi yapanların el üstünde tutulduğunu göstermektedir (Roux, 2002, s. 87).

İslami literatürde geçmişteki ve yaşanan zamandaki bilinmezliklerin yanında geleceğin bilgisini ifade etmek için kullanılan *gayp* da konuyla ilgili kavramlardan biridir. Gizlenen, hazırda bulunmayan, duyular çerçevesine girmeyen, kalplerde (zihinlerde) mevcut olsun veya olmasın gizli kalan her şey olarak açıklanan *gayp*, farklı din, medeniyet ve felsefi düşüncelere sahip milletlerin hayatlarında yer etmiş; bunun sonucu olarak *gaybın* ne olduğu, kim/kimler tarafından bilinip bilinemeyeceği noktasında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Konuyla ilgili ayet ve hadislerin bazılarında *gaybı* sadece Allah'ın bildiği ifade edilirken bir kısmında Allah'ın dilediği kullarını *gayp* hakkında bilgilendirdiği, peygamberlerin dışında riyazet ve keramet ehli olan kişilerin de *gayp* bilgisinden haberdar olabilecekleri dile getirilmektedir (Çelebi, 1996b, s. 406-407). İslam âlimleri tarafından *gayp* ile ilgili haberlerin genellikle geçmiş ve gelecekle ilgili *gaybi haberler* olarak iki grupta değerlendirildiği *Kuran'ı Kerim*'de, geçmiş peygamberlerin kıssalarının anlatılması yanında sadece geçmişten bahsedilmeyip nüzul döneminde ve gelecekte meydana gelecek bazı olaylardan da bahsedilmektedir. İranlı Mecusilerle Bizanslıların mücadelesinde Rumların galip geleceği, Hz. Peygamber'in Hudeybiye Seferi'nden önce gördüğü rüyanın doğru çıkacağı, Hz. Peygamber'in amcası Ebû Leheb'in inkârcı olarak öleceği, firavunun cesedinin muhafaza edileceği, gökyüzünün keşfedileceği gibi yakın ve uzak gelecekte meydana gelecek olayların haber verilmesi bu kapsama girmektedir (Kaplan, 2021, s. 63-87).

Kehanete dayanan bilginin çeşitli aktarım şekilleri vardır. Bu aktarım şekillerinden biri *fal*dır. Fal, insanlık tarihinin bütün dönemlerinde az veya çok yer tuttuğu bilinen; Çin'den Mısır'a Babil'den Eski Yunan'a kadar birçok medeniyetin özel ve genel konularda başvurduğu kaynaklar arasında yer almıştır (Ersoylu, 2010, s. 195). Temelini geçmiş ve gelecekle ilgili bilgi edinme düşüncesinin oluşturduğu fal, çeşitli araçlarla gelecekte haber vermek amacıyla yapılan uygulamalar bütünüdür ifade etmektedir (Bütüner, 2023, s. 423). Fal, Türklerin Müslüman olmadan önceki hayatlarında önemli yer tutan uygulamalardan biridir. Türkçede *ırk* kelimesiyle karşılanan falın bakılmasında koç, keçi, at, sığır ve geyiklerin kürek kemiği, aşık kemiği; fasulye, nohut,

ateş, yıldız, ok ve yay, köpük, kaşık, eldiven gibi nesnelere aracı olarak kullanılmıştır (Sümbüllü, 2010, s. 62-63). Ateş üzerinde fala bakmak veya ateşin aldığı şekillere göre uzak ve yakın gelecek hakkında birtakım kehanetlerde bulunmak da Türk kültüründeki yaygın uygulamalar arasında yer almaktadır (Kumartaşlıoğlu, 2016, s. 376).

Eski Türklerde gelecekte haber almada koyunun kürek kemiğinin kullanımıyla ilgili bilgiler bulunurken Hunlar döneminden beri yaygın olarak kullanıldığı bilinen bu yöntem Attıla'nın da sık sık başvurduğu (Ocak, 2009, s. 152-153) ve Romalılarla 451 senesinde yapılan savaştan önce böyle bir fal açtırıp savaşın başlamasını bunun sonucuna göre belirlediği ifade edilmektedir (Gömeç, 2019, s. 44). Kırgız, Kazak ve Nogaylarda meşhur olduğu söylenen kürek kemiği falıyla ilgili olarak Kırım'a seyahat eden papaz Minas Meditsi'ye dayandırılan bilgilere göre, Nogay kâhinleri kuzu kürek kemiğindeki çizgi ve noktalara bakıp istikbalden vermekte, fal sahibine bir yıl içinde gelecek iyi ve fena günleri bildirmektedir (İnan, 2017, s. 147-148).

Gelecekte bilgi aktarımında kullanılan kaynaklardan biri de *rüyalar*dır. Gelecekte haber veren rüyalar, kesinlik ifade etmemekle birlikte ileride meydana gelecek bir olayın uyku esnasında önceden görülmesidir. Bu sebeple rüyalar, öznel deneyimler olmanın ötesinde kaderleri birbirine bağlı olan insanların düşler vasıtasıyla paylaştığı bugün ve geleceğe dair haberlerdir. İlahi kaynaklı olması ve olmaması açısından iki grupta değerlendirilen rüyaların doğru tabir edilmesi de gereklidir. Yakup peygamberin, oğlu Yusuf'un rüyasını; Yusuf peygamberin de zindandaki gençlerin ve Mısır melikinin rüyasını tabir etmesi rüya tabirinin bilinen örneklerindedir (Açıkalın, 2014, s. 173-185; Fleischer, 2022, s. 54). Rüya aracılığıyla kehanette bulunma, ilkel insanların görünmez dünyaya ait varlıklarla bağlantı kurmalarını sağlayan yaygın yöntemlerden biridir (Lévy-Bruhl, 2016, s. 103). Rüyanın temel işlevlerinden olan gelecekteki olayları bildirme, Türk kültüründe de önemli bir yere sahip olmuştur. Kahramanların doğumları ve başarıları, fetihler, savaş galibiyeti veya mağlubiyeti ya da tutsaklıktan kurtulmalar hakkında bilgiler içeren bu rüyalar *müjdeli haber veren* veya *karşılaşılabilecek durumları gösteren rüyalar* olarak sınıflandırılabilir (Çelepi, 2017, s. 86-132).

Gelecekte kehanete dayalı haber alınması noktasında başvurulan kişiler arasında *şamanlar/kamlar* da yer almaktadır. Gerek devlet yöneticileri gerekse halk tarafından kehanetlerine başvurulan kişiler olan kamlar, yönetici ve bireylerin gelecekteki haberler verme yeteneğine sahiptirler (Durmuş, 2016, s. 295). Başlıca görevlerinden biri gelecekte haber vermek olan şaman, kamlık zamanı bazı işaretlere istinaden gelecekte haber verir (Bayat, 2013, s. 119). Bu bağlamda Eski Türkler geleceğe dair bilgi alabilmek için şamanlara başvururlar. Şamanların gayba ve geleceğe dair haberler verdiklerini ifade eden İbn Sina'ya göre gaipten ve gelecekte haber verme noktasında şamanlar, hisleri şaşırtacak ve akıllara durgunluk verecek işlerden faydalanırlar. Hislerin şaşkınlığa uğrayıp akla durgunluk geldiği sırada hayal gücünün bir noktada odaklanmasıyla gaybı algılayan gücün hazırlanması ve gaybı kabul etme yeteneği kazanılmaktadır (Ocak, 2009, s. 152).

Mensup olduğu toplumun hayrına çalışmayı ve en sıkıntılı günlerde halkın yardımına koşup onu manen desteklemeyi kendine görev edinen şamanların gaipten

ve gelecekte haber vermek için başvurdukları iki yöntem bilinmektedir. Bu yöntemlerden ilki şamanın ruhunun geçici olarak bedeninden ayrılmak suretiyle gizli âlemlerde dolaşarak gayp bilgilerini alması, ikincisi ise göğe yükselerek Tanrı'nın yanına gidip gelecekte olup bitenleri öğrenmesidir (Radloff, 2008, s. 138; Ocak, 2009, s. 153).

Tarihî devirlerde gelecekte haber veren, bir boz atın sırtında göklere çıkan, hatta devlet işlerine bile karışan kudretli şamanlardan bahsedilmektedir. Altay Türkleri arasında şamanlığa yakın işler yapan kişilerden şiddetli sinir nöbetleri geçirerek gelecekte haber veren *rinçiler*, gaipten haber veren *telgoçiler*, muayyen hayvanların kürek kemiği üzerine ateş koyarak meydana gelen değişikliklere göre yorumlarda bulunan *yarınçileri* (Radloff, 2008, s. 115-138) de gelecekte haber veren kişiler arasında değerlendirilebilir. Yılın belli bir gününde toplanan Kırgızların kamlarına gelecek hakkında sorular sorması ve kamların o yıl yaşanacaklarla (bolluk-kıtlık, yağmur-kuraklık, düşman-emniyet, hastalık vb.) ilgili bilgiler vermesi, Kumanlarda kamlara çok itibar edilmesi ve verdikleri haberlerin Tanrı'dan geldiğine inanılması (Turan, 2016, s. 77) şamanların gelecekte haber verme noktasında önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Ahmet Yaşar Ocak'a göre şamanın temel görevlerinden üçüncüsü olan gaipteki şeylerden ve gelecekte haber verme, menakıplamelerde sıkça karşılaşılan olaylardandır (2009, s. 150; 1997, s. 71-72). Velilerin kerametleri arasında yer alan bu yetenek menakıplama kahramanlarının müritlerini gaip olup bitenlerden, gelecekte yaşanacak olaylardan haberdar eden kişiler olarak öne çıkarmaktadır. Abdal Musa'nın tekke inşa edilirken temel kazısında ortaya çıkan bir kazan dolusu altını, sahiplerinin almak için geleceklerini müritlerine bildirmesi; Otman Baba'nın Belgrad üzerine sefere çıkmayı düşünen Fatih'e, Belgrad üzerine gitmemesini çünkü şehri alamayacağını söylemesi; Hacı Bektaş'ın kendini Suluca Karahöyük'ten kovan Kırşehir valisi Nureddin Caca'ya görevinden azledilip işkence göreceğini bildirmesi gelecekte haber verme motifinin menakıplamelerdeki örneklerindedir (Ocak, 2009, s. 150-151).

Sonuç olarak, geleceğe dair bilgi ve bu bilginin aktarımı merak duygusu yüksek bir varlık olan insan için oldukça önemlidir. İnanç ve inanış temeline dayandığını düşündüğümüz gelecekle ilgili bilginin insanlarla paylaşımı noktasında kâhin, şaman/kam, veli, falcı, rüya tabircisi vb. vasıflı kişilerin rol üstlenmeleri söz konusudur. Bu kişilerin farklı şekillerde elde ettikleri bilgiyi gelecekte haber(ler) vermek suretiyle paylaşmaları, toplum tarafından sıradan insanlarda bulunmayan bir yetenek olarak kabul edilmektedir. *Dede Korkut Kitabı*'nın giriş kısmında gelecekte haberler verdiği söylenen Dede Korkut da bu yeteneğe sahip olduğu düşünülen kişilerden biridir.

1. Dede Korkut ve Gelecekte Haber Verme Yeteneğine Dair

Kâhin, şaman/kam, falcı, rüya tabircisi, veli vb. adlarla tanınan kişilerin özelliklerinden biri olduğu anlaşılan gelecekte haber verme yeteneği, Oğuz kavminin aksakalı Dede Korkut'un da vasıfları arasında yer almaktadır. Dede Korkut'a atfedilen bu yeteneğin dayanaklarıyla birlikte ele alınacağı bu başlıkta, *Dede Korkut Kitabı* başta olmak üzere onun hakkında bilgi verilen kaynaklardan hareketle konu ele alınacaktır.

Kaynaklardaki bilgilere göre Dede Korkut, menkıbevi unsurlarla şekillenmiş rivayetlerden oluşan hayat hikâyesiyle efsanevi bir şahsiyet olarak karşımıza çıkar.

Câmiü't-Tevârih adlı eserde Oğuzların Bayat boyundan Kara Hoca'nın oğlu Korkut olarak bahsedilen Dede Korkut'un dört hükümdara müşavirlik ettiği; çok akıllı, bilgili ve keramet sahibi bir insan olduğu; güzel sözleri, söylenen kerametleri ve hakkında pek çok hikâyeler bulunduğu ve bunların ayrıca zikredileceği söylenir ama söz konusu hususlara eserde ayrıca değinilmez (Ergin, 2004, s. 34-35; Ercilasun, 2019, s. 548). *Tevârih-i Cedid-i Mirât-ı Cihân*'daki ifadelerden Dış Oğuz ve İç Oğuz beylerinin şeyhi olduğu öğrenilen (Demir, 2019, s. 113) Dede Korkut, *Şecere-i Terâkime*'de Kayı boyuna mensup, sözü geçen bir vezir olarak gösterilir (Kargı Ölmez, 1996, s. 250-251). *Müneccimbaşı Tarihi*'ne göre Türkmen kabilelerinden hâl ehli bir aziz, *Câm-ı Cem-Âyin*'de ise Kara Han tarafından Medine-i Münevvere'ye gönderilip Hz. Muhammed'in yüzünün nuruyla şereflenmiş bir kimsedir (Ergin, 2004, s. 39-44; Demir, 2019, s. 111). *Tarih-i Dost-ı Sultan*'da Mecusiler hekimi ve rahipleri olan bakşilerin peygamberi gibi gösterilen Korkut Ata, aciz durumda kaldıklarında müracaat ettikleri kişidir (İnan, 1998, s. 167). Ali Şir Nevâyî'nin *Nesâyimü'l-Mahabbe min Şemâyimü'l-Fütüvve* adlı eserinde ise Dede Korkut hakkında şu bilgilere yer verilir: "Türk ulusu arasında, daha fazla şöhrete ihtiyacı olmayacak kadar büyük bir şöhreti vardır. Kendinden yıllarca önce olanları ve yine kendinden yıllarca sonra olacakları bildiği oldukça ünlüdür. Öğüt niteliğinde ve akıl ürünü pek çok sözü halk arasında yaygındır." (Ali Şir Nevâyî, 2021, s. 408).

Kaynaklarda Kara Hoca veya Karmış'ın oğlu olduğu söylenen Dede Korkut, bir efsaneye göre Nuh peygamberin torunudur. Yafes'in oğlu Türk ile su perisinin ilişkisinden doğan Dede Korkut'un annesi bir peri kızıdır. *Kitab-ı Oğuzname-i Türkî'de* Dede Korkut ağzından nakledilen "*Ala göz dev kızından doğdum, ben Dede Korkut.*" şeklindeki ifadede de onun bir dev kızından dünyaya geldiği anlaşılır (Bayat, 2020, s. 30; Demir, 2019, s. 46). Dede Korkut'un doğumu ile ilgili anlatılara göre, o üç yıl dokuz günlük bir hamilelik sürecinin sonunda dünyaya gelmiş ve doğduğu zaman yeryüzünü üç gün üç gece karanlık kaplayıp şiddetli yağmurlar yağmış, fırtınalar kopmuştur (Bayat, 2020, s. 87). Doğumu kadar yaşadığı ömür de sıradan insanlara göre oldukça uzun olan Dede Korkut, Oğuznamelerdeki bilgilere göre iki yüz doksan beş yıl yaşamıştır (Gökyay, 2004, s. CXX).

Dede Korkut Kitabı'ndaki hikâyelerde olayların akışına göre farklı özellikleriyle karşımıza çıkan Dede Korkut'un hüner gösteren kahramanlara ad vermek ve bey çocuklarına kız istemek suretiyle geleneğin devamını sağlama (Gönen, 2005, s. 109-111; Gönen, 2006, s. 65-67) yaşanan sorunlarda arabuluculuk yapma, yiğitlere kılıç kuşandırıp, boyların sonunda dua etme görevlerini üstlenmesi söz konusudur (Ergin, 2004). Onunla ilgili kaynaklar incelendiğinde kişiliği, değeri ve görevi açısından çok yönlü bir şahsiyet olduğu anlaşılan Dede Korkut, bahşi; gelecek hakkında kehanetler söyleyen bir kâhin, bilici, evliya; usta bir küysi (beste, melodi, ezgi çalan kimse; çalgıcı), diplomat; jırav (ozan); boy ve kavimlerin danışmanı (aksakalı); bilge bir ihtiyar; bütün zorluklara karşı durabilen aslan yürekli yiğit ve kahraman; hanların danışmanı (vezir); saray muhitinde nüfuzlu bir kimse ve İslam dinini destekleyen bir şahıstır (İbrayev, 2000, s. 215). Kadim devirlerle ilgili kutsal bilgilerin koruyucusu olan Dede Korkut,

olacakları önceden tahmin edebilir. Ona göre öyle bir zaman gelecektir ki kendisi öyle bir devirde yaşamak istemez (Barthold, 2021, s. 24).

Dede Korkut hakkında bilgi verilen tarihî ve edebî kaynaklarda onunla ilgili dikkat çekilen hususlardan biri de gelecekte olacaklar hakkında haberler vermesidir. *Dede Korkut Kitabı*'nın (Dresden ve Vatikan) nüshalarında herhangi bir başlığı olmamakla birlikte *mukaddime* adıyla kabul edilen ve çoğunlukla hikâyelerle eş zamanlı yazılmadığı fikri kabul gören (Duymaz, 2020, s. 177) giriş kısmında okura takdimi yapılan Dede Korkut ile ilgili Dresden nüshasında şunlar söylenir: “*Resul aleyhi’s-selâm zamanına yakın Bayat boyundan Korkut Ata dirler bir er kopdı. Oğuzun ol kişi tamam bilicisi-y-idi. Ne dir-ise olur-idi. Gayıbdan dürlü haber söyler-idi. Hak Ta’âla anun gönlüne ilham ider-idi.*”¹ Bu takdimin ardından gelen cümlede ise “*Korkut Ata ayıtdı: Ahır zamanda hanlık girü Kayıya dege, kimsene ellerinden almaya, ahır zaman olup kıyamet kopınça. Bu didüğü Osman neslidür, işde sürilüp gide yorur.*” (Ergin, 2004, s. 73) denilerek onun geleceğe dair ilk kehaneti ortaya konulmuş olur. Resul Aleyhisselam zamanına yakın Bayat boyundan ortaya çıkan Korkut Ata’nın *Oğuzun bilicisi* olduğu, hanlığın tekrar Kayı’ya geçeceği ve kıyamet kopuncaya kadar onların elinde kalacağı söylendikten sonra “*Ve dahu niçe buna benzer söz söyledi.*” (Ergin, 2004, s. 73) denilmek suretiyle Dede Korkut’un başka kehanetleri olduğuna da gönderme yapılır.

Oğuz’un tamam bilicisi olarak ne derse olan, gaipten türlü haber söyleyen, ahır zamanda hanlığın yeniden Kayı’nın eline geçeceğini bilen Dede Korkut; bunu kam kimliğiyle mi yoksa ilhamı Rabbanî veya Hak Teâlâ’nın gönlüne ilham etmesi şeklinde veli kimliğiyle mi gerçekleştirmektedir? Dede Korkut kimliğinin oluşmasında etkili olan gaipten haber verme, kehanet veya keramet olarak değerlendirilebilecek bir yetenektir. Bir yandan kamların kehanetini çağrıştıran bu durum, diğer yandan “*Hak Teâlâ onun gönlüne ilham ederdı.*” ifadesiyle Korkut Ata’yı veli tipine yakınlaştırmaktadır (Duymaz, 2020, s. 179, 185). Dede Korkut’un vilayet ıssı olması onun gönlüne Hak Teâlâ’nın ilham etmesinde ve *ism-i azamı* bilmesinde korunmuş olup bu durum, onun şaman dünya görüşünden İslam’a bağlanmasını tasdiklemektedir. Bu açıdan Dede Korkut, şaman dualarında hatırlanan hami ruhtan daha ziyade vilayet sahibi şahsiyet olarak öne çıkmaktadır (Bayat, 2020, s. 60).

Dede Korkut’un ölümden kaçmasıyla ilgili efsanelerde Korkut’un ölüm haberini uykuda alması söz konusudur: “*Korkut yirmi yaşına girdiğinde bir rüya gördü. Ak elbiseli, garip varlıklar ona yalnız kırk yıl ömür süreceğini söylediler.*” Bu efsanede sıradan insanların bilmesi yasak olan ilahi sırrı bilmek Korkut Ata’yı sıradan insan seviyesinden çıkarıp ermişler âlemine yükseltir (Bayat, 2020, s. 34). Kırk yaşında öleceğinin yirmi yaşında rüyada haber verilmesi, Dede Korkut’un gelecekte haber verme yeteneğinin kendisini de etkileyen bir yönü olarak karşımıza çıkar.

¹ Vatikan nüshasında “*Oğuzun içinde tamam vilayeti zahir olmuş idi. İlham-ı Rabbanîyle neçe sözler söylerdi.*” denilmek suretiyle okura takdimi yapılan Dede Korkut; velayet kuvveti olan ve Rabbanî ilham ile konuşan bir kişi olarak tasavvur edilmektedir (Pehlivan, 2015, s. 268).

Dede Korkut'un gelecekte haber verme yeteneğiyle ilgili ifadelerin yer aldığı başka bir eser *Kitab-ı Oğuzname-i Türkî ve Tatarca Darb-ı Mesellerdür*² adlı yazmadır. Berlin Kraliyet Kütüphanesi'ndeki bu Oğuznamenin giriş bölümünde Dede Korkut'un ağzından söylenmiş gibi gözükten atasözleri ve kehanetler bulunmaktadır (Ergin, 2004, s. 38). Bu atasözlerinin bazılarının ardından tekrar edilen "Ol günleri görmeden söyledim ben Dede Korkut görmüşçe. İnanın bana Oğuz Kavmi. O günlere bırakma beni, canımı al Yüce Tanrı'm" (Gökyay, 2004, s. CXXIX-CXXXII; Demir, 2019, s. 42-46) şeklindeki ifade, konumuz açısından dikkat çekici nitelikte olup çalışmamızda ele alınacak soylamadaki bazı ifadelerle benzerlik göstermektedir.

Dede Korkut Kitabı'ndaki kahramanlardan bahsedilen *Topkapı Sarayı Oğuznamesi*'nde de Dede Korkut hakkında "Er Dede Korkut bilikli Oğuz" [Evliya Dede Korkut, gelecekte haberli Oğuz]; "Dede Korkut bilgili" [Dede Korkut kehanet sahibi] ve "Dede Korkut bilikli/yedi bilüsin versün" [Dede Korkut gelecekte haberli/yedi kehanetini versin] şeklinde ifadelerle karşılaşılmaktadır. Eser üzerinde çalışan Semih Tezcan'a göre *Topkapı Sarayı Oğuznamesi*'ndeki bilikli, bilgili ve *Dede Korkut Kitabı*'nın girişindeki bilici kelimeleri bir arada değerlendirildiğinde bilikli ve bilici kelimeleri kehanet sahibi olan, bilgi kelimesi de kâhin demektir (2020, s. 82-83). Pertev Naili Boratav ise *Dede Korkut Kitabı*'nın mukaddimesindeki bilici kelimesinin hem (putperest) kâhin hem de (Müslüman) evliya anlamlarını içine aldığını ileri sürmektedir (Boratav, 1977, s. 862).

Ailesi, doğumu, yaşam süresi ve ölümüyle ilgili bilgilerden tarihî-efsanevi bir şahsiyet özelliği taşıdığı anlaşılan Dede Korkut'a atfedilmiş özelliklerden biri olan gaipten haber verme, onun hem geçmişte olanları hem de gelecekte olacakları bilme yeteneği şeklinde görülebilir. Şamanların kehaneti velilerin kerameti olarak açıklanabilecek haber verme yeteneğinin Dede Korkut'ta da bulunması, onu İslam öncesi şaman kimliğinden İslam sonrası veli kimliğine yaklaştırmaktadır. *Dede Korkut Kitabı*'nın giriş kısmındaki "Hak Teâlâ onun gönlüne ilham ederdi." ifadesiyle gaipten haber vermenin Allah vergisi bir yetenek olduğu vurgulanmaktadır. Dede Korkut ile ilgili bilgilerin bulunduğu kaynaklar incelendiğinde onun ister şaman isterse de veli olarak gaipten (özellikle de gelecekte) haber verme yeteneğine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

2. Dede Korkut'un Gelecekle İlgili Öngörülleri

Gelecekte haber verme yeteneğine sahip olduğu düşünülen Dede Korkut'un bu yeteneğiyle ortaya koyduğunu düşündüğümüz öngörüllere geçmeden evvel söz konusu öngörülerin yer aldığı soylamaya yer verilmesi konunun anlaşılması açısından uygun olacaktır. Çalışmaya konu olan soylama *Türkistan/Türkmen Sahra nüshası; Türkmen Sahra el yazması; Günbed yazması* gibi adlarla bilinen yeni nüshada³ yer almaktadır. Dede Korkut'un Dresden ve Vatikan nüshalarının mukaddimesinde öne

² Özgün adı *Hâzihi'r-risâletu min kelimâti Oğuznâme el-meşhûr bi-Atalar Sözi* olan eser üzerine ilk çalışmayı Heinrich Friedrich Von Diez yapmış, eserde bulunan atasözlerinden dört yüzünü Almanca'ya çevirmiş ve iki makale hâlinde yayımlamıştır (Von Diez, 2018). Eserde, Dede Korkut'un ağzından söylendiği düşünülen atasözleriyle ilgili bölüm, Orhan Şaik Gökyay'ın *Dedem Korkudun Kitabı* adlı çalışmasında yer almaktadır (Gökyay, 2004, s. CXXIX-CXXXII).

³ Nüsha ile ilgili çalışmalar için bkz. (Ercilasun, 2019, s. 5-22; Uçar, 2022, s. 243-260).

çıkarılan gaipten haber verme yeteneğiyle bağdaştırabileceğimiz öngörüler, yeni nüsha içinde bulunan soylamalardan on sekizincisinde⁴ karşımıza şu şekilde çıkar:

Dedem der; ay geçe, yıl dolana,
 Zamaneler kopup gele;
 Dağ otları tükene, diken kala; [*Dağ otları tükene, Oğuz gün kıla.*]
 Tatlı dirlik tükene, dava ile savaş kala; [*Tatlı dirlik, güzel düzenlik kesile, evi kala.*]
 Asil beyler tükene, avam kala;
 Çadırlar yıkıla, bir yerde oba ola;
 Otağlar yıkıla, bir yerde köylü ola;
 Bir köyde iki baş ola, beş de başın başı ola;
 Onlar da birbirinin sözünü dinlemeyeler;
 Ortalıkta kötü niyetliler ile yalancılara gün doğa;
 O günleri görmemişim;

Ben Dedem görmüş gibi söylerim. [*Ol günleri görmeden söyledim ben Dede Korkut görmüşçe. İnanın bana Oğuz kavmi...*]

Yazı, kışı belirsiz yıllar ola,
 Gücü, kuvveti belirsiz iller ola,
 Yaylaklar kışlak ola, kışlaklar yaylak ola,
 Tat evi ile Türk evi bir arada komsu ola,
 Ağaç çanak, taş çanak birbirine karışık ola,
 Tat kızını Türk ala, Türk kızını da Tat ala,
 Tat kızından doğan oğlan dayısına, “dayı” diye,
 Türk kızından doğan oğlan dayısına “dayı” diyebilemeye,
 Lafı döndürüp dolandırıp “halo” diye,
 O günleri görmemişim;
 Ben Dedem Korkut, görmüş gibi söylerim.

Dere, tepe kalmayıp, ekin ile bahçe ola, [*Ahir zamanda dere tepe kalmaya tarla ola.*]
 Dana, buzağı kalmaya, çifte gide, [*Ahir zamanda at eşek kalmaya öküz ola.*]
 Oğlan uşak kalmaya, ikinci ola, [*Ahir zamanda çoluk çocuk kalmaya çoban ola.*]
 Ekincisi çok olsa da bereketi yok ola,
 Çok ekeler, az kaldıralar,
 Bilmeyeler hikmeti ne, sebebi neden ola?
 Bilinmeyen yabancı ilden, yabancı yerden,

⁴ Soylamadaki öngörülerden bazıları *Kitab-ı Oğuzname-i Türkî*'de de yer almakta olup benzer şekildeki öngörüler (Demir, 2019, s. 44-46'dan) soylama üzerinde köşeli parantezlerle italik gösterilmiştir.

Oğuz senin içine bir kız gelip gelin ola,
 Bir ay geçmeden o gelin yaşmağının altından söylenmeye başlaya,
 Bir yıl dolmadan kayınbabası ile kaynanasına laf yetiştire,
 “Başım bahtı, alp yiğidim, atan yaman, anan yaman,
 Benim evceğizimi ayır.” diye;
 Evini ayıra, çadıra gücü yetmese,
 Çubuk büküp üstüne hasır serip, “evim” diye;
 Bir keçisi oğlak doğursa “malım” diye;
 Kazan almaya gücü yetmese çömlek ala,
 Pirince gücü yetmese yarma koya,
 Aksama kadar hem pişire hem devşire,
 Aksam olunca; “Başım bahtı, alp yiğidim!
 Tatlı taamlı bir şeyler pişirdim, gel, ye.” diye;
 “Kayınbabanın başa kakmasından,
 Kaynana eziyetinden kurtuldum, şükür!” diye.
 Hak Teâlâ o gelinden çocuk verse,
 Dudakları yalama oğlu ola,
 Beş yaşına girmeden, yetmiş yaşında kocalara dil uzata,
 Yirmi yaşına girmeden sakal bıraka,
 Otuz yaşına girmeden orta yaşlı ola,
 Kırk yaşına girmeden saçına, sakalına kır düse,
 Ellisinde, altmışında ecel alsın yığıllar,
 Götürüp “Böyle saadetli yaşlı olmadı.” diye söyleneler,
 O zamanın yaşlısı elli, altmış yaşında adam öle.
 Ben o günleri görmemişim, görmüş gibi söylerim.

 Ben Dede Korkut bu dünyada ne yaşadım,
 Üç yüz altmış altı yıl yaş yaşadım,
 Gün ortası ile ikindi arası kadar gün görmedim;
 Yedi koyun olur idi benim şölen günümde,
 Bir ciğer, bağır kadar et yemedim,
 Bu dünyayı iki kapılı kervansarayına benzer bir ev gibi gördüm,
 Ben Dede Korkut, bu kapıdan girerken o kapıdan çıkar gördüm. (Ekici, 2019: 192-194).

Soylamada “O günleri görmemişim; Ben Dedem görmüş gibi söylerim.”, “O günleri görmemişim; Ben Dedem Korkut, görmüş gibi söylerim.”, Ben o günleri görmemişim, görmüş gibi söylerim.” şeklindeki ifadelerden de anlaşıldığı üzere, Dede Korkut’un ağzından

gelecekte yaşanacaklara dair haberler verilmektedir. Çoğunluğunun toplum hayatıyla ilgili olduğu görülen haberler yanında tabiat koşullarıyla alakalı olabilecek haberler de bulunmaktadır. Geleceğe dair öngörü mahiyetindeki bu haberleri, iki başlıkta değerlendirmek mümkündür.

2.1. Toplum yapısıyla ilgili öngörüler

Dede Korkut'un gelecekteki toplum yapısıyla ilgili ilk öngörüsü dirlik ve düzenin bozulmasına bağlı olarak huzursuzluk ve savaş hâlinin toplumlara hâkim olacağıdır. İnsanların bir arada yaşamasına imkân tanıyan toplum kurallarının bozulmasının sonucu olarak yerel ve evrensel ölçekte yaşanan anlaşmazlıkların çatışmaları beraberinde getirmesi yeryüzünü yaşanmaz bir yere dönüştürebilmektedir. Yaşanmış olan iki büyük dünya savaşı ve dünyanın farklı coğrafyalarında yaşanan/yaşanmakta olan savaşlar bunun göstergeleridir. Soylamadaki *tatlı dirlik tükene, dava ile savaş kala* ifadeleri de bunun haberini vermektedir. Türklerin sadece düşmanlarıyla değil kendi içlerinde bile anlaşmazlıklara düşerek savaşlar yaptıkları düşünüldüğünde barış ve huzur ortamının tarihin farklı dönemlerinde kesintiye uğraması bu durumu açıklamaktadır. Hadis kaynaklarında *fiten* ve *melâhim* haberleri olarak yer alan ve gelecekte ortaya çıkacak sosyal kargaşa, iç savaş gibi önemli olaylar ile kıyamet alâmetlerine dair haberleri (Çelebi, 1996a, s. 149-151) de dirlik ve düzenin bozulması çerçevesinde düşünmek mümkündür.

Soylamada toplum yapısıyla hakkındaki öngörülerinden bir diğeri yerleşim tarzına ilişkindir. Hayvancılığa dayalı konargöçer yerleşim düzeninin tarıma dayalı yerleşime evrileceğini haber veren Dede Korkut, toplum yaşamının temel dinamiklerinden yerleşim şeklinde yaşanacak değişimin sinyallerini vermektedir. Soylamadaki *dere, tepe kalmayıp ekin ile bahçe ola; dana, buzağı kalmayıp çiftte gide; oğlan, uşak kalmaya ikinci ola* şeklindeki ifadeler tarıma dayalı yaşam tarzının özelliklerini ortaya koymaktadır. İkinci toplum tarzının ilk evresi olan bu aşama, temelini insan ve hayvan gücünün oluşturduğu ilkel tarım ya da makineleşmeye dayalı olmayan tarım şeklindedir. Soylamada dikkat çeken bir başka husus da *ekincisi çok olsa da bereketi yok ola; çok ekeler az kaldıralar; bilmeyeler hikmeti ne, sebebi neden ola* şeklindeki ifadelerdir.

Toplum yapısıyla alakalı olarak dile getirilen hususlardan biri de ortak etnik yapı ve kültüre dayalı içe dönük toplum yapısından kozmopolit, çok kültürlü ve dışa dönük toplum yapısına geçiş yapılacağıdır. Boyların oluşturduğu obalarda konargöçer hâlde yaşayan Türklerin yerleşik hayatla birlikte farklı etnik yapı ve inanca mensup insanlarla bir arada yaşamaya başlaması toplumsal yapıda etkileşimleri beraberinde getirmiştir. Tat evi ile Türk evinin bir arada komşu olması ağaç çanak ile taş çanağın bir arada bulunmasıyla eş tutulmuştur. Türklerin genel olarak yabancıyı özel olarak da farklı bir dil kullanan ötekini tanımlamakta kullandıkları *tat* kelimesi, zamanla Fars asıllı toplulukları ifade eden bir kavram hâlini almıştır. Türkler için istenmeyeni, beğenilmeyen biri veya birilerini ifade eden *tat*; Türklerle aynı dili konuşan ancak farklı bir dine mensup topluluklarla aynı ülkenin insanı olduğu hâlde hâkim unsura tabi olan kavimler için de kullanılmıştır (Özkan, 2020, s. 1729-1730). Kozmopolit yaşamın sonucu olarak Tat kızı ile Türk oğlunun Türk kızı ile Tat oğlunun evleneceği, Tat kızından doğan çocuğun dayısına dayı diyebilirken Türk kızından doğan çocuğun

dayısına dayı yerine Farsça *halo* diyeceği ifade edilmiştir. Bu durum kültürel bozulmanın göstergesi sayılabilir.

Aile yapısında yaşanacak değişim, Oğuz toplumuna dışarıdan (yabancı ilden, yabancı yerden) gelen bir gelin üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Gelin geldiği toplumun yaşantısına uzak olan bu kadının bir ay geçmeden kaynanası ve kayınbabasıyla anlaşamaması ve ayrı evde yaşama isteğini kocasına kabul ettirmesi söz konusudur. Ayrıca bu kadın, tüm imkânsızlıklara rağmen ayrı evde yaşamayı tercih ederken hâinden memnuniyet duymaktadır. Geleneksel aile yapısından çekirdek aile yapısına geçişin “Başım bahtı, alp yiğidim, atan yaman, anan yaman / Benim evceğizimi ayır.” ve “Kayınbabanın başa kakmasından / Kaynana eziyetinden kurtuldum, şükür!” şeklindeki ifadeler sosyolojik zeminini açıklar mahiyettedir. Burada dikkati çeken bir diğer husus da büyüklere saygıda kusur edilmesidir. Bu durum hem gelin hem de gelinden dünyaya gelen çocuk için geçerlidir. Geldiği toplumun değerlerine yabancı olan birinin, kocasının aile büyüklerinden ayrı yaşamayı tercih etmesi, yetişecek çocuğun o toplumun geleneklerinden uzak büyümesini beraberinde getirmektedir. Ebeveynlerin aile büyükleriyle iletişimlerinde saygı çerçevesinin dışına çıkması, onları rol model olarak kabul eden çocukların da büyüklerine karşı tavırlarını etkilemesi kaçınılmazdır. Soylamada geçen “Beş yaşına girmeden, yetmiş yaşında kocalara dil uzata,” şeklindeki ifade bu durumun bir yansıması gibidir.

Soylamadaki başka bir öngörü de insanların yaşam süresiyle ilgilidir. Oğuz yabandan gelen gelinin dünyaya getirdiği çocuk üzerinden örneklendirilen bu durum onun yirmi yaşına gelmeden sakal bırakacağı, otuz yaşından önce orta yaşlı olacağı, kırkında saçı sakalı ağaracağı, ellisine veya altmışına gelip öldüğünde “Böyle saadetli yaşlı olmadı.” denileceği ve zamanın yaşlısının elli, altmış yaşında adamlar olacağı şeklinde ifade edilmiştir. Bu ifadelerden çıkarılacak sonuç, elli-altmış yaş aralığının toplum tarafından yaşlı olarak kabul edilmesidir. Barınma ve beslenme koşulları, tıbbi imkânlar ve teknolojinin olanakları sayesinde artış gösterdiği söylenen ortalama yaşam süresinin aksini iddia eden bu öngöründe insan ömrü kısalmaktadır. İnsanların daha uzun yaşaması sonucu, insanoglunun ulaşabildiği yaşın giderek arttığı düşünülse de artış gösteren yaş değil ileri yaşları gören insanların sayısıdır (Çekin, 2020, s. 85). Ayrıca *Kur'an-ı Kerim*'de Hz. Nuh'un kavmi arasında kaldığı sürenin “bin yıldan elli yıl eksik” olarak tarif edilmesi, önceki ümmetlerin uzun ömürlü olmaları sebebiyle fazla sevap kazanma imkânına sahip olmalarına karşılık Müslümanlara bin aydan daha hayırlı Kadir gecesinin verildiği şeklindeki rivayet dikkate alındığında eskiden yaşam süresinin çok daha uzun olabileceğini düşündürmektedir. Nitekim Hz. Muhammed'in “Ümmetimin ömrü altmış ila yetmiş sene arasındadır.” şeklindeki ifadesi de bu düşünceyi destekler niteliktedir (Saygın, 2024, s. 80-83; Özerverli, 2001, s. 125).

2.2. Tabiat koşullarıyla ilgili öngörüler

Geleceğe dair öngörülerin yer aldığı soylamada Dede Korkut'un dikkat çektiği başka bir husus da tabiat koşullarında meydana gelecek değişikliklerdir. “Dağ otları tükene, diken kala.”, “Yazı, kışı belirsiz yıllar ola.” ve “Yaylaklar kışlak ola, kışlaklar yaylak ola.” şeklindeki soylama içerisine serpiştirilmiş hâlde bulunan cümlelerde bu değişikliklere gönderme yapılmaktadır. Söz konusu cümlelerdeki yazı kışı belirsiz

yıllar ile yaylak ve kışlakların birbirinin yerine kullanılmasını mevsimlerde yaşanacak kaymaların, dağ otlarının tükenip yerlerine dikenlerin kalmasını da yaşanacak kuraklıkların işaretleri olarak görmek mümkündür.

İnsanoğlunun tarih sahnesine çıkışından sanayi devrimine kadar geçen süreçte, doğal nedenlere bağlı olarak meydana gelen iklim değişimlerine, 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren insan eliyle meydana gelen etkilerin de eklenmesi sonucu dünya iklim sisteminde bir bozulmanın başladığı iklim bilimciler tarafından dile getirilen bir gerçektir. İklim sistemindeki bozulmanın etkisiyle deniz seviyesindeki yükselmeler ile sıcaklık ve yağış rejimlerindeki değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan seller, taşkınlar, fırtınalar, kuraklık ve çölleşme gibi afet niteliğinde tehlikelerin daha geniş alanlarda ve daha sık görülmesi söz konusu olabilmektedir (Öztürk, 2002, s. 48-58).

Tabiatın doğal seyri içinde de yaşanması muhtemel olan kuraklık ve mevsim kayması gibi olayların küresel ısınmanın da etkisiyle artış göstermeye başlaması (Küresel Isınma Mevsim Kaymalarına Neden Oluyor, 2022) daha sık karşılaşılır bir hâl almaktadır ki mevsim normallerinden daha sıcak geçen yaz ve kış mevsimleri, arada geçişi sağlaması gerekirken daha sıcak ve daha soğuk geçen ilkbahar ve sonbaharlar bu durumun günümüzdeki yansımalarıdır. Mevsimlerde yaşanan kaymalar soylamadaki "Yazı, kışı belirsiz yıllar ola." ifadesini haklı çıkaracak mahiyettedir.

Sonuç

Dede Korkut'un gaipten haberler verebilen bir kimse olup olmadığı Türkistan/Türkmen Sahra nüshasındaki on sekizinci soylama bağlamında ele alındığı çalışmamızda; gaipten verilen bilgilerin niteliği, bu bilgilerin kimler tarafından verilebildiği, Dede Korkut'un hangi vasıflarla gayp bilgisine sahip olduğu ve gayba dair ne tür öngörülerde bulunduğu üzerinde durulmuştur.

Kehanet, keramet, gaybi haber gibi adlarla özellikle gelecek hakkında bilgi vermekle beraber bazen geçmişin bilinmezliklerinin de açıklanmasını ifade eden gaipten haber verme; kâhin, şaman/kam, falcı, veli vb. sıradan olmayan kişiler tarafından gerçekleştirilen bir eylem niteliği taşımaktadır. *Dede Korkut Kitabı*'nın mukaddimesinde Hak Teâlâ'nın ilhamıyla gaipten türlü haberler verdiğine dair birkaç cümlelik bilgi bulunan Dede Korkut'un bu yeteneğine tarihî ve edebî nitelikli eserlerde de temas edilerek onun geçmiş ve gelecekte haberdar bir kâhin (kam/şaman), keramet sahibi bir zat (veli) olduğu ifade edilmiştir. *Dede Korkut Kitabı*'nda -hanlığın Kayı'ya geçeceğinin haber verilmesi dışında- Dede Korkut'un gelecekle ilgili bir öngörüsüne rastlanmazken Türkistan/Türkmen Sahra nüshasındaki soylamada toplum hayatı ve tabiat koşulları hakkında bazı öngörülerle karşılaşmaktadır. Soylamada işaret edilen ve benzerleriyle *Kitab-ı Oğuzname-i Türkî*'de de karşılaşılan bu öngörülerde; hayvancılığa dayanan konargöçer toplum yapısından tarımsal üretime dayalı toplum yapısına, geleneksel aile yapısından çekirdek aileye, ortak kültüre dayalı içe dönük toplum yapısından çok kültürlü dışa dönük toplum yapısına geçişin işaretleri verilmektedir. Yalnızca toplum yapısıyla ilgili öngörülerin yer almadığı soylamada, tabiat koşullarında yaşanacak değişikliklerle alakalı öngörülerde de bulunmakta ve iklim değişimlerine dikkat çekilmektedir.

Kaynaklarda, gaipten (geçmiş ve gelecek) haber verdiği ifade edilen Dede Korkut'un söz konusu yeteneğini ortaya koyduğu birkaç öngörüsü (*Dede Korkut Kitabı* ve *Kitab-ı Oğuzname-i Türkî*) dışında geleceğe dair herhangi bir öngörü karşımıza çıkmamaktadır. Türkistan/Türkmen Sahra nüshasında yer alan soylamayla birlikte farklı bir boyut kazanan bu durum, Dede Korkut araştırmalarında Dede Korkut'un geri planda kalmış bir özelliğinin öne çıkarılmasına imkân tanımaktadır. Dede Korkut'un gaipten haber verebilme yeteneğine sahip olduğunun ispatı niteliğinde olan bu soylama, ileride ortaya çıkabilecek yeni metinlerle birlikte konuya dair yeni araştırmalar yapılmasına da katkı sağlayacaktır.

Extended Abstract

Humans are beings with a profound sense of curiosity, constantly striving to learn about things they have both seen and known. Influenced by this emotion, they have begun to question the universe they are a part of and the life they lead, reaching some conclusions of their own. Motivated by a desire to understand not only the mysteries of the past but also the unknowns of the future, humans have found themselves engaged in various quests. In pursuit of knowledge about the unknown and to gain insights into the future, humans have resorted to various methods such as communicating with different entities and interpreting certain objects or behaviors to acquire information. In the process of acquiring information, which can be termed as news gathering or dissemination, the difficulty and insufficiency of obtaining future-related knowledge through conventional means elevate the information about the future and those who provide it to a privileged status within society.

Prophecy, used to describe the information given about the future, is the art of foretelling or predicting future events through intuition, inspiration, or the interpretation of certain signs, and the individuals who practice this art are called oracle. Prophecy, considered as an opportunity given to people to correct their flaws, is envisioned as the greatest blessing bestowed by God upon oracles with special talents. In Islamic tradition, the term 'gayb,' used to describe the knowledge of all times (including unknown aspects of the past and present as well as future knowledge), is also among the concepts related to the knowledge of the future. There are various methods of conveying knowledge about the future, one of which is fortune telling. Among the oldest forms of knowledge acquisition in human history, the foundation of fortune telling lies in the idea of obtaining information about the past and the future. Another method of conveying knowledge about the future is through dreams. Prophesying dreams are based on the premise that an upcoming event can be foreseen during sleep. In the context of obtaining prophesying information about the future, shamans also play a significant role among those consulted. The belief that the news provided by shamans, whose primary duty is to foretell the future, comes from God elevates the shamans to a significant position in the context of delivering prophesying information about the future.

The ability to foretell the future, a trait associated with figures such as oracles, shamans, fortune tellers, and readers, is also among the attributes of Dede Korkut, the wise elder of the Oghuz. It is said that he knew events from years before his time and

those that would happen many years after. As the soothsayer of the Oghuz, Dede Korkut, whose every prediction came true, integrated the pre-Islamic shaman identity with the post-Islamic saint identity through his prophesying abilities, which can be described as the prophecy of shamans and the miracles of saints. In this study, based on the information found in historical and literary works, the prophesying ability of Dede Korkut is discussed in the context of the eighteenth soylama found in the Turkestan/Turkmen Sahra copy. The predictions of Dede Korkut regarding social life and natural conditions are examined. In the Book of Dede Korkut, aside from the prophecy that the khanate would pass to the Kayı tribe, there are no other foretellings regarding the future by Dede Korkut. However, in the aforementioned soylama, certain predictions about social life and natural conditions are encountered. In the narrative, which also finds parallels in the *Kitab-ı Oğuzname-i Türkî*, these predictions indicate a transition from a nomadic society based on livestock farming to a society based on agricultural production, from a traditional family structure to an elementary family, and from an inward-looking society based on common culture to an outward-looking society embracing multiculturalism. In the narrative, which contains not only predictions about social structures but also about changes in natural conditions, attention is drawn to climate changes. Beyond a few foresights attributed to his prophesying abilities, Dede Korkut's lack of other prophecies has led to this aspect of his character being underrepresented in Dede Korkut studies. This situation, which gains a different dimension with the narrative found in the Turkestan/Turkmen Sahra copy, allows for highlighting a lesser-known characteristic of Dede Korkut while also showcasing his ability to foretell the unknown.

Kaynakça

- Açıklan, B. (2014). Rüyanın mahiyeti ve yorumlanması. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 170-196.
- Aktaş, E. (2011). Altay ve Tıva Türk destanlarında haber verme motifi üzerine genel bir değerlendirme. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 11(1), 45-62.
- Ali Şir Nevâyî (2021). *Nesâyimü'l-mahabbe min şemâyimü'l-fütüvve* (V. Türk, haz.). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Barthold, V. V. (2021). Türk destanı ve Kafkaslar. (F. Türkmen & G. Pehlivan, haz.). *Korkut bitig - Dünyada Dede Korkut araştırmaları- içinde* (s. 17-25). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bayat, F. (2013). *Ana hatlarıyla Türk Şamanlığı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bayat, F. (2020). *Türk dünyasının velâyet sahibi bilgisi Korkut Ata*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Boratav, P. N. (1977). Korkut Ata. *İslâm ansiklopedisi* (C. 6, s. 860-866). İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Bütüner, Ş. (2023). Türk masallarında büyücülerin veya şamanların karakteristik özellikleri. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 11, 421-430.
- Çekin, M. D. (2020). İnsan ömrü ne kadar uzadı? *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, 54, 82-85.
- Çelebi, İ. (1996a). Fiten ve Melâhim. *İslâm ansiklopedisi* (C. 13, s. 149-153). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çelebi, İ. (1996b). Gayb. *İslâm ansiklopedisi* (C. 13, s. 404-409). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çelebi, İ. (2001). Kâhin. *İslâm ansiklopedisi* (C. 24, s. 171-172). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çelepi, M. S. (2017). *Türk halk kültüründe rüya*. Konya: Kömen Yayınları.
- Demir, N. (2019). *Dede Korkut destanı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Durmuş, İ. (2016). *Türk kültürüne giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Duymaz, A. (2020). *Kolca kopuzdan kılca kaleme dedem Korkut araştırmaları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ekici, M. (2019). *Dede Korkut kitabı Türkistan/Türkmen Sahra nüshası soylamalar ve 13. boy - Salur Kazan'ın yedi başlı ejderhayı öldürmesi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ercilasun, A. B. (2019). *Nehir destan Oğuzname (Oğuz bitig)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2019). Dede Korkut Kitabı'nın yeni nüshası ve üzerindeki yayınlar. *Millî Folklor*, 16(123), 5-22.
- Ergin, M. (2004) *Dede Korkut kitabı I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ersoylu, H. (2010). Fal, fal-nâme ve bir çiçek falı: Der-aksâm-ı ezhâr. *Türkiyat Mecmuası*, 20, 195-254.
- Fleischer, C. (2022). *Saraydaki kâhin: 15. ve 16. yüzyıllarda Osmanlı sarayında kehanet* (A. Ortaç, çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Gökyay, O. Ş. (2004). *Dedem Korkudun kitabı*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Gömeç, S. Y. (2019). Türklerde töz, fal ve yadacılığa dair bazı tespitler. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 11, 37-62.
- Gönen, S. (2005). Dede Korkut Hikâyeleri'nden günümüze yansıyan doğum âdetleri. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 18, 103-12.
- Gönen, S. (2006). Dede Korkut Hikâyeleri'nden günümüze yansıyan evlilik âdetleri. *Millî Folklor*, 69, 62-71.
- Harman, Ö. F. (2001). Kâhin. *İslâm ansiklopedisi* (C. 24, s. 170-171). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- İbrayev, Ş. (2000). Şaman Korkut. (A. K. Birgül & A. Ş. Canpolat, haz.). *Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni Bildirileri* içinde (s. 215-219). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- İnan, A. (1998). *Makaleler ve incelemeler* (C. I). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnan, A. (2017). *Tarihte ve bugün Şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kaplan, A. (2021) Kur'an'ın i'câz yönlerinden biri: Gelecek ile ilgili haber vermesi. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(19), 61-91.
- Karatosun, M. O. (2016). Kehanet türleri ve kadim kültürlerdeki uygulamaları. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(2), 277-308.
- Kargı Ölmez, Z. (1996). *Ebulgazi Bahadır Han Şecere-i terâkime (Türkmenlerin soykütüğü)*. Ankara: Simurg Yayınları.
- Kocakaplan, N. (2003). Haberci olarak şair, kâhin ve nebi: Fârâbî ve İbn Sînâ bağlamında bir değerlendirme. *Nazariyat*, 9(1), 31-54.
- Kumartaşlıoğlu, S. (2016). *Türk kültüründe ateş ve ocak kültürü*. Konya: Kömen Yayınları.
- Küresel Isınma Mevsim Kaymalarına Neden Oluyor. (2022, 14 Ekim) <https://www.cumhuriyet.edu.tr/haber/11391-kuresel-isinma-mevsim-kaymalarina-neden-oluyor> Erişim tarihi: 13.09.2024
- Lévy-Bruhl, L. (2016). *İlkel toplumlarda mistik deneyim ve simgeler*. (O. Adanır, çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Ocak, A. Y. (1997). *Kültür tarihi kaynağı olarak menâkıbnâmeler-metodolojik bir yaklaşım*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ocak, A. Y. (2009). *Alevî ve Bektaşî inançlarının İslâm öncesi temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Özervarlı, M. S. (2001). Kadir Gecesi. *İslâm ansiklopedisi* (C. 24, s. 124-125). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özkan, N. (2020). Tat sözü üzerine. VII. *Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II* içinde (s. 1721-1732). Ankara. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öztürk, K. (2002). Küresel iklim değişikliği ve Türkiye'ye olası etkileri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 47-65.
- Pehlivan, G. (2015). *Dede Korkut Kitabı'nda yapı, ideoloji ve yaratım-Dresden ve Vatikan nüshalarının mukayeseli bir incelemesi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Radloff, W. (2008). *Türklük ve Şamanlık*. (A. Temir, T. Andaç, N. Uğurlu, çev.) İstanbul: Örgün Yayınları.
- Roux, J. P. (2002). *Türklerin ve Moğolların eski dini*. (A. Kazancıgil, çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Saygın, S. (2024). Kur'an perspektifinden uzun ömür olgusu. *Marife*, 24(1), 71-92.
- Sümbüllü, Y. Z. (2010). Fal ve falcılık kavramı ekseninde Türk kültür tarihinde fal ve kehanet, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 43, 55-72.
- Tezcan, S. (2020). *Topkapı Sarayı Oğuznamesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Turan, O. (2016). *Türk cihan hâkimiyeti mefkûresi tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: Yazar.
- Uçar, E. (2022). Özçelik, S. Dede Korkut -Günbed Yazması- Kazan Bey Oğuznamesi (giriş-inceleme-notlar-metin-dil içi çeviri-dizinler), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2021, ss. 348. ISBN: 978-975-17-4900-0. *Journal of Old Turkic Studies*, 6(1), 243-260.
- Von Diez, H. F. (2018). *Oğuz Tepegözü-Dede Korkut Oğuznameleri ve atalar sözü üzerine ilk çalışmalar*. (H. Güneş, çev.). İstanbul: Ötüken Neşriyat.